

Değerli Konuklar, Değerli Basın Mensupları,

Sizi, şahsım ve TÜSİAD Yönetim Kurulu adına sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Brookings Enstitüsü ile ortak düzenlediğimiz konferansa hoş geldiniz.

Brookings, sadece ABD'nin değil, dünyanın da en etkili düşünce kuruluşlarının başında geliyor. Birçoğunuzun yakından takip ettiği üzere, TÜSİAD olarak Brookings ile on yılı aşkın bir süredir Türkiye Programı'nı yürütüyoruz. TÜSİAD kıdemli araştırmacısı Prof. Kemal Kirişçi'nin koordinasyonunda süren programımız, Washington DC ve İstanbul'da düzenlenen zengin içerikli konferans ve yayınlarla, oldukça başarılı sonuçlar veriyor.

Bugün, hep birlikte "Kayıp Ütopyalar ve Korkulan Distopyalar Arasında: Liberal Dünya Düzeninin Geleceği"ni tartışacağız. Bilirsiniz, ütopya iyi, güzel ve mükemmel bir tasarımla kurgulanmış toplumlardır. Ütopya iyi bir dünya çizerken; distopya kötü bir dünya çizer.

İyimserlik ve kötümserliğin arasında ince bir çizgi var, o da gerçekçilik. Biz, bugün konuyu enine boyuna gerçekçi olarak değerlendirsek, dünyanın geleceğinin ibresini hayal ettiğimiz tarafa çekebiliriz. Çünkü Shakespeare'in bir sözüyle: "İyi ya da kötü diye bir şey yoktur, düşünce onu öyle yapar."

Değerli Konuklar,

Liberal dünya düzeninin geleceği, oldukça hassas bir konu. Çünkü bugün liberal düzen, hem kendi içinden, hem de dışından ciddi saldırılarla karşı karşıya. Oysa küresel liberal düzenin korunması ve geliştirilmesi; kurallara dayalı, özgür, demokratik ve refah seviyesi yüksek bir dünyada yaşamak isteyen herkesin üzerine titremesi gereken bir konudur.

Hepimizin aşına olduğu küresel liberal düzen; çok taraflılığa, temel insan haklarına dayalı demokratik rejimlere ve kurallı piyasa ekonomilerine dayanır. Bu tanım, ilk olarak 11 Eylül saldırıları sonrasında jeopolitik yönden, daha sonra ise 2008 küresel krizi sonrasında ekonomik yönden sarsıldı.

Bugün bir yanda küreselleşmenin iyi yönetilmemesinden kaynaklanan sorunlar var. Diğer yanda, korumacı eğilimlerle gündeme gelen ticaret savaşları var. Ekonomileri Batı standartlarında düzenleyici çok taraflı ticaret ve yatırım anlaşmaları, siyaseten zora giriyor. Serbest dolaşımın önüne yeni engeller çıkarılıyor. Kısaca, hava sisli, şartlar çetin.

Değerli Konuklar, Ekonomik küreselleşme, siyasal küreselleşmeyi mutlaka beraberinde getirmiyor. Ziya Öniş Hocamızın daha iyi belirteceği gibi;

Bugün, karşımızda maalesef siyaseten parçalanma eğilimi gösteren bir dünya var. Bu parçalanmayı, her toplum da kendi içinde kutuplaşma olarak ayrıca yaşıyor. Bugünün geçerli “siyasal güç” anlayışı, ne yazık ki uzlaşma ve birleştiricilik yerine, çatışma ve kutuplaşmadan besleniyor.

Yıllar önce iktisatçı Dani Rodrik, ortaya koyduğu tezle, küresel ekonomi, ulus-devlet ve demokrasi hedeflerinin hepsinin aynı anda gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığı dile getirmişti. Bugün, bu tezi doğrularcasına bu hedeflerden en az birini feda etmeye yönelik farklı eğilimler ortaya çıkıyor ve dünya, herkesin kendi başının çaresine bakmasını gözetken tek taraflılığa doğru yöneliyor. Kısaca, eskiden ikilemde kalırdık. Bugün ise dünya bir üçlemde kalmış, sıkışmış durumda.

Değerli Konuklar,

Mevcut durumu doğru yorumlamak için, dünyanın siyasi ve ekonomik aktörlerine bakmakta fayda var.

Dünya siyasi ve ekonomik sahnesinin en kuvvetli aktörlerinden ABD'nin hegemonyası gerilerken, mevcut liberal demokratik sistem bizzat lideri olan ABD yönetimi tarafından sorgulanıyor. Bu da, transatlantik dünyanın geleceği açısından belirsizlik yaratıyor.

Bir diğer aktör AB, evrensel anlamda liberal demokratik değerleri, ekonomik bütünleşme ve derinleşmeyi, sosyal refah ve uluslararası barışı üyeleri arasında en iyi sentezleyen oluşum. Üstelik çevresine yönelik demokratik dönüştürücü gücü de en büyük artısı. Ancak onun da kendi mimarisi ile ilgili aşması gereken yapısal sorunları var.

Önümüzdeki ay Dış Politika Forumumuzda konuk edeceğimiz Harvard Üniversitesi'nden ünlü siyaset bilimci Yascha Mounk'un belirttiği gibi liberalizme demokrasinin ayrıştığı bir dünyada, demokratik olmayan teknokratik bir liberalizmle (undemocratic liberalism) buna tepki olarak gelişen liberal olmayan çoğunlukçu ve popülist bir demokrasi (illiberal democracy) anlayışı arasında sıkışmış durumdayız.

Korumacılığı öne çıkaran Trump'ın “Önce Amerika”sı, tam bir dipsiz kuyu olan Brexit, Putin Rusya'sı, Xi Jinping Çin'i, ekonomik ve mülteci krizlerini değerlendiren Avrupa aşırı sağının yükselişi, Brezilya ve

Hindistan'daki siyasal dönüşüm, Doğu Avrupa'da AB değerlerinden uzaklaşan otoriter yönetimler, aynı sürecin farklı yansımaları. Almanya'da son dönemde yaşanan siyasal istikrarsızlık dahi aynı eğilimle bağlantılı. Türkiye'nin bütün bu dünya aktörleriyle ilişkilerini, barış ve uzlaşma ortamında ve dostane ilişkilerle yürütmesi gerekiyor.

Değerli Konuklar,

Küreselleşen ve dijitalleşen ekonomilerin refah yaratma kapasitesi, normal şartlarda sorunsuz işler. Ancak; kriz dönemlerinde sistemden yeterince yararlanamayanlar için güvence ve dayanışma mekanizmaları gerekir. Bugün artan göç, sosyal uyum ve bütünleşme sorunları bu ihtiyacı belirginleştiriyor.

Yeterince kapsayıcı olmadığı ortada olan sistemin yeniden rayına oturması, "geride kalanlar" olarak tanımlanıp dışlanan kitlelerin güvenlerini yeniden kazanmaya bağlı. Bu da ancak kapsayıcı reformlarla olabilir.

Bu olmadığı zaman çare, kültürel kimlik siyasetine dayalı popülizmde aranıyor ve sorun çıkmaza giriyor. Popülist sarmalı iyice derinleştirmek yerine bu sorunlara ekonomi odaklı ve refahı arttırıcı çözümler getirilmelidir.

Teknoloji açısından da benzer şeyler söyleyebiliriz: Dijital teknolojilerin gelişimi de insanların yaşam düzeyini yükseltiyor, ufkunu genişletiyor. Ancak diğer yandan siber-güvenlik ile ilgili sorunlar, kişisel verilerin dijital ortamda korunması, otoriter sistemlerin gözetim kapasitelerinin demokrasinin sınırlarını aşacak yönde güçlenmesi ya da sosyal medyadaki "yankı odaları" yoluyla meydana gelen kutuplaşma ve radikalleşme de yeni dönemin yeni sorunları.

Değerli Konuklar,

Bu sorunların geçici değil yapısal olduğunu ve çözümün de yerel ve ulusal değil, küresel işbirliğiyle olacağını görmek gerek. İş dünyası açısından TÜSİAD'ın da üyesi olduğu B-20 gibi platformlar bu alanda önemli imkanlar sağlıyor.

Serbest ticaret yerine ekonomik korumacılık, özgürlükçü demokrasi yerine siyasal popülizm, kültürel çoğulculuk yerine kültür savaşları, başta bu politikaları çözüm olarak destekleyenler olmak üzere kimseye

yaramayacak ve uzun vadede durumu daha da kötüleştirecektir. Yapılacak her hata, bir sonraki hatanın virüsü olacaktır.

Küreselleşmenin kurallı ve denetimli şekilde, insanlığın önündeki imkân ve özgürlükleri genişletecek yönde yönetimi bir zorunluluk. İnsanlığın ve demokrasinin küreselleşmesiyle, küreselleşmenin insanileştirilmesinin ve demokratikleştirilmesinin bir arada yürümesi gerekir. Bunu yapamazsak hem liberalizmi, hem de demokrasiyi kaybederek otoriterliğin küreselleşmesine maruz kalacağız. Türkiye açısından da kurallara dayalı liberal demokratik bir dünya düzeninin ve değerlerinin parçası olmak, hayati önemde. Hem dış ilişkilerimizin belli ilkeler ve değerler çerçevesinde sürmesi, hem de ekonomik ve demokratik gelişmemiz açısından, bu çok önemli.

Batı ve AB ile olan ilişkilerimizin gündelik gelişmelere göre iniş çıkışlı seyri, endişe vericidir. Bu ilişkilerin uzun vadeli ortak çıkar ve değerler anlayışıyla yürütülmesi, ülkemizin geleceği açısından önemlidir. Demokrasi, hukuk devleti, kurallara dayalı piyasa ekonomisi ve sosyal kalkınma hedeflerinin başarılabilmesi ve ekonomimizde son dönemde yaşanan sorunların aşılabilmesi için Batı ve AB ile ilişkilerimize daha fazla özen göstermemiz gerekiyor. İlişkilerde kısa vadeli kayıtsızlık sürerse, yerini uzun vadeli, daha güç sorunlara bırakır.

Değerli Konuklar,

Ekonomimizde karşılaştığımız sorunlar, küresel sorunlardan bağımsız düşünülemez. Ama bizim de kendimize “Yanlış nerede yapıyoruz?” sorusunu sormamız gerekir. Ancak bunu sorarsak, bu sorunların üstesinden gelebiliriz. Geçmiş yıllarda finansal istikrardan ziyade büyümeye öncelik veren politikalar neticesinde ekonomimizde önemli kırılmalıklar birikmişti. Küresel gelişmelerin de etkisiyle, bugün bu kırılmalıkların taşıdığı risklerin gerçekleştiğini görüyoruz.

Ekonomide yaşadığımız bu zorlu dönemin en başından bu yana, kamuoyu ile paylaştığımız açıklamalarımızda, “Enflasyon ile mücadele ve kurda istikrarın sağlanması için sıkı para politikası uygulanması, gerekli mali tasarruf tedbirlerinin alınması, bankacılık sektörünün aktif kalitesinin bozulmaması için gerekli tedbirlerin alınması ve başta ABD ve AB ile olmak üzere, uluslararası ilişkilerimizin olumlu bir çerçeveye kavuşturulması” şeklinde açıklamalarımızı vurgulamıştık.

Şu ana kadar gerçekçi hedefler ve tasarruf tedbirleri içeren Yeni Ekonomi Programı'nı ve Merkez Bankamızın sıkılaştırma yönünde attığı adımları memnuniyetle karşıladık. Bankacılık sistemimizin sağlıklı işlemesi ve karşı karşıya kaldığımız kredi daralmasının reel sektör üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin en kısa zamanda aşılması için Yeni Ekonomi Programı'nda da bahsi geçen durum analizlerinin bir an önce tamamlanması ve gerekli tedbirlerin hızla alınmasını bekliyoruz.

Bu zorlu dönemde zaman zaman, maalesef iş dünyası ile yeterince istişare edilmemiş, piyasa ekonomisi anlayışıyla çelişkiler yaratabilecek bazı uygulamalarla da karşılaştık. Ekonomide sorunlarla mücadele etmek her zaman zordur. Ancak özellikle böyle dönemlerde, kısa vadede çözüm olabirmiş gibi görünen, oysa uzun vadede daha büyük sorunlara neden olabilecek uygulamalardan mutlak suretle kaçınmalıyız.

Dünyanın hiçbir yerinde fiyat kontrolleri ve benzeri uygulamalardan maalesef başarılı sonuçlar alınmamış, tersine bunlar üretime, istihdama ve tüketiciye olumsuz katkıda bulunmuştur.

Nitekim ülkemizde de geçmişte bu yöntemler denenmiş ve bunların faydalı olmadığı tecrübe edilmiştir. Bu anlamda, gerek enflasyonla mücadelede, gerek ekonomi için alınacak diğer tedbirlerde, iş dünyası ile önceden istişarenin ve her şartta serbest piyasa ilkelerine bağlı kalınmasının çok önemli olduğuna inanıyoruz.

Değerli Konuklar,

Hiçbir zorluk kalıcı değildir. Gerçekçi bir iyimserlikle, ilkelerimizden taviz vermeden, akılcı politikalar ile hem küresel düzeyde, hem ülkemizde içinden geçtiğimiz bu zorlu dönemi de aşacağımıza eminiz.

Dünyanın geleceği, ütopyalar ve distopyalar arasında bir yerde görünüyor. Kimileri dünyanın geleceği için iyimser; kimileri kötümser. İyimserlere göre bardağın yarısı hala dolu, kötümserlere göre ise boş. İyimser mi, kötümser mi olalım dersenez, ben "Gerçekçi olun" ederim. Biz gerçekçi olalım çünkü bardaktaki suyu, harekete geçen içer.

Bugünkü etkinliğimizin verimli çıktıları olması temennisiyle sizlere teşekkür ediyorum ve hepinizi tekrar saygıyla selamlıyorum.